

ارایه سیاست‌های طراحی فضای شهری به منظور افزایش انسجام اجتماعی نمونه موردي: محوطه پارک تقوی، شهر اسلامشهر

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۲۱

کد مقاله: ۷۱۱۱۲

شبنم حلیمی^{۱*}، عبدالحمید قنبران^۲

چکیده

امروزه کاهش انسجام بین گروههای اجتماعی مختلف جامعه را می‌توان از مهم‌ترین مسائل هر جامعه‌ی شهری برشمود؛ این موضوع مشکلات دیگری را، از جمله بی تفاوتی فرد نسبت به جامعه و محیط زندگی و انواع ناهنجاری، بوجود آورده است. با توجه به اهمیت این موضوع، علی‌الخصوص در شهرهای ایران، پژوهش پیش رو با هدف شناسایی عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در فضای شهری، در شهر اسلامشهر، و ارایه‌ی راهبرد و سیاست‌هایی جهت طراحی فضای شهری انجام گرفت. داده‌های این پژوهش بوسیله ۵۰ پرسشنامه بدست آمده است. برای تجزیه و تحلیل رابطه‌ی بین متغیرهای مستقل ووابسته از محاسبه میانگین‌ها، بوسیله SPSS استفاده شد. نتایج حاکی از وجود رابطه‌ی مستقیم بین شش متغیر از هفت متغیر بدست آمده از مطالعات انجام شده و متغیر وابسته است. میانگین بدست آمده از متغیرهای راحتی و آسایش (۴,۲۱)، امنیت (۴,۰۸)، تعاملات اجتماعی (۳,۹۲)، همه شمولی (۳,۷۸)، احساس تعلق (۳,۷۴) و دسترسی (۳,۵۳) به ترتیب میانگین هایی بالاتر از میانگین مدنظر (۵) بدست آورده‌اند؛ اما متغیر هویت کالبدی (۲,۷۵) میانگینی پایین‌تر از میانگین مدنظر دارد. به این ترتیب برای طراحی فضای شهری پارک تقوی اسلامشهر توجه به این نتایج حائز اهمیت است. بدین ترتیب که ارایه‌ی راهبردها و سیاست‌ها جهت طراحی فضای شهری به منظور ارتقا انسجام اجتماعی اسلامشهر باید در راستای تقویت این شش عامل باشد.

واژگان کلیدی: فضای شهری، انسجام اجتماعی، اسلامشهر

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی (نویسنده مسئول)
Shabnam18.ha@gmail.com

۲- استادیار گروه طراحی شهری، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

۱- مقدمه

رشد فزاینده‌ی شهرها و غلبه‌ی زندگی شهری در دهه‌های اخیر، باعث وقوع مهاجرت‌های عظیم به شهرها در سرتاسر جهان شده است. مهاجرت‌های این دوران تمام کشورها، مخصوصاً کشورهای جهان سوم، را با مشکلات عدیدهای مواجه کرد(پور احمد، سیف الدینی، پرنون، ۱۳۹۰، ص. ۲). یکی از پیامدهای سیل مهاجران به شهرها ایجاد جوامع آنبوه و متراکم و متنوع با عقاید، سنت‌ها و ... متفاوت، در شهر مقصد، در کنار یکدیگر است(موسوی، ۱۳۸۱، ص. ۴). در گذشته وجود سرمایه‌ی اجتماعی مشترک باعث ایجاد نوعی پیوند بین مردم شهر و روستا می‌شد؛ و به دلیل سادگی سیستم‌های اجتماعی، انسجام درونی و سادهای نیز در آن‌ها برقرار بود (کوزر، ۱۳۸۳، ص. ۱۳۸). اما امروزه بیشتر افراد کمتر یکدیگر را می‌شناسند و رابطه‌ی دورادر با همیگر دارند. این وضعیت زمینه ساز بی‌اعتمادی متقابل و نارضایتی کلی از زندگی شهری می‌شود(همان). همچنین به دلیل تنوع نیازها و امکانات تأمین آنها همبستگی کاهش می‌یابد؛ زیرا شهر محیط را برای خلاقیت و نوآوری ساکنان فراهم می‌کند. افراد ناگزیر برای یافتن پاسخ به این شرایط در لاک خویشتن خواهی و دستیابی به اهداف خود فرو می‌روند؛ که این امر باعث تغییر در پیوستگی گروهی و تجزیه روابط متصل جمعی می‌شود(موسوی، ۱۳۸۱، ص. ۹). عدم وجود انسجام اجتماعی باعث بروز بی‌نظمی اجتماعی و در نتیجه بروز جرم و بزه، کاهش حس هویت، کاهش تعلق و یا بند نبودن به قانون می‌شود(کریمی موغاری، ابونوری، زبیری، ۱۳۹۳، ص. ۴ و ۵).

وجود تنوع قومی در شهرهای ایران یک امر طبیعی به شمار می‌آید(رفیعیان، احمدیان، قزل، ۱۳۹۰، ص. ۲). در ایران، بویژه از سال ۴۰ به بعد، به دلایل مختلف از جمله اصلاحات ارضی، سیاست قطبی کردن فعالیتها، تبدیل کردن تهران به مرکز کلیه فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و ...، سیل عظیم مهاجران از سراسر کشور روانه تهران شدند(پور احمد، سیف الدینی، پرنون، ۱۳۹۰، ص. ۱). به طوری که طبق آمارهای مرکز آمار ایران، تهران، مانند اکثر شهرهای بزرگ جهان، همواره بیشترین مهاجرپذیری را داشته است. اما در تهران به دلیل وجود عوامل دافعه مانند مسکن گران و وجود عوامل جاذب در نقاط پیامونی آن مانند مسکن و زمین ارزان قیمت، راهی نواحی پیراشه‌ری به ویژه اسلامشهر شدند(همان). در دهه‌ی ۱۳۵۰ تا ۱۳۶۰ روند مهاجرتی به اسلامشهر، به دلیل نزدیکی، دسترسی راحت و قابلیت گسترش فیزیکی، شروع شد. در دهه‌های اخیر این شهر عرصه‌ای شد برای کارکردهای سکوتی - خوابگاهی، کارگاهی و صنعتی شهر تهران(پور احمد، سیف الدینی، پرنون، ۱۳۹۰، ص. ۲)، از این رو اسلامشهر به دلیل مهاجرپذیری آن برای این پژوهش انتخاب شد.

با وجود اینکه از اولین باری که دورکیم، جامعه شناس و نظریه پرداز مطرح فرانسوی در حیطه انسجام اجتماعی، در سال ۱۹۶۰ با استفاده از موضوع تقسیم کار مفهوم انسجام اجتماعی را رسماً وارد بحث‌های جامعه شناسی نمود، سال‌ها می‌گذرد و پژوهش‌های زیادی در این زمینه انجام شده است، اما در حیطه طراحی شهری، با وجود اهمیت فزاینده‌ی طراحی شهری، اقدامات و پژوهش‌های کافی و گستره‌ای در باب انسجام اجتماعی صورت نگرفته است. یکی از راههای افزایش و تحکیم انسجام اجتماعی از دید دورکیم، تقویت عاطفی جمعی از طریق مناسک جمعی مانند اعیاد و مراسم ملی و مذهبی ... است(غلامی، حیاتی، ۱۳۹۲، ص. ۴). از طرفی بین فضا و جامعه یک رابطه دو طرفه وجود دارد. به نوعی که افراد یک جامعه فضاهای را به وجود می‌آورند و خود نیز در طول زندگی به طرق مختلف تحت تأثیر این فضاهای قرار دارند (کرمونا، ۱۳۹۴: ۲۱۱). با توجه به مطالب مذکور در این پژوهش یکی از فضاهای شهری اسلامشهر برای سیاست گذاری در راستای افزایش انسجام اجتماعی انتخاب شده است. این فضا پیش از این پارک و شهریازی بود؛ اما امروزه، به جز قسمتی از فضای سبز گذشته آن، به فضایی بلا استفاده تبدیل شده است.

پژوهش حاضر با هدف ارایه‌ی سیاست‌هایی در راستای افزایش انسجام اجتماعی در فضای شهری پارک تقوی شهر اسلامشهر انجام شده است. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش ابتدا با مروری بر ادبیات موضوع سعی به دنبال شناسایی مفاهیم و تعاریف مرتبط با موضوع شده است. پس از آن با توجه به مطالب بیان شده به ارایه‌ی عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در فضای شهری پرداخته می‌شود. در ادامه روش تحقیق و شناخت محدوده مطالعه ارایه می‌شود. پس از آن به تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌های پر شده و در نهایت شناخت عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در محدوده مطالعه، با استفاده از نتایج پرسشنامه و پس از آن به ارایه‌ی راهبردها و در نهایت تدوین سیاست‌ها پرداخته شود.

۲- مرورو ادبیات موضوع

۲-۱- فضای شهری

فضای شهری یکی از ارکان اصلی ساخت کالبدی شهر است و دارای مفاهیم عمومی و اجتماعی است؛ زیرا طراحی شهری با ساخت کالبدی شهر سر و کار دارد پس خصلت عمومی و اجتماعی دارد (تولسی، ۱۳۸۶: ۸۷). فضاهای شهری، فضاهای باز و عمومی شهرها هستند؛ و بهترین نمونه‌ی زندگی جمعی هستند که شهروندان در آن حضور دارند و به فعالیت می‌پردازند(پاکزاد، ۱۳۹۱: ۸۱).

۲-۲- اجزای کالبدی تشکیل دهندهٔ فضای شهری

هر فضایی به وسیلهٔ عناصر محدود کنندهٔ و مستقر در آن شناخته می‌شود؛ این عناصر در فضای شهری عبارت اند از: کف: سطح افقی که کاربردی نظیر سطح زمین دارد و می‌تواند به صورت یک دست و پله پله باشد، کف نام دارد، امکان تغییر در کف محدود است. کف می‌تواند باعث کلیت پخشیدن به یک مجموعه شود. نشان دادن حدود مالکیت در فضاهای، عاملی هشدار دهنده و یا در برخی موارد نمایاندن یک تغییر یا اتفاق از کارکردهای کف است (پاکزاد، ۱۳۹۱: ۸۸).

عناصر مستقر در فضا: عناصری هستند که جزئی از فضا نیستند و بعد از اتمام کار در آن جایگذاری می‌شوند. این عناصر شامل مبلمان و پوشش گیاهی است:

مبلمان شهری: اثاثه‌ی شهری برای رفع نیازهای استفاده کنندگان در فضا مستقر می‌شوند. تمام عناصری، که برای افزایش اینمی و سطح آسایش و یا برای زیبایی محیط نصب یا ساخته می‌شوند، می‌توانند متحرک یا نیمه متحرک، کاربردی یا تزئینی، دائمی یا فصلی باشند. از دیگر وظایف آن تعیین جهت، اثاثه‌ی اطلاعات به شهروندان (تابلوهای اطلاع رسانی)، ارائهٔ مقررات (تابلوهای راهنمایی رانندگی)، توزیع یا جمع‌آوری کالا و محصولات (صندوق پست، دکه روزنامه فروشی و ...)، بازی کودکان، روشنایی، تندیس‌ها و نقش‌ها و ... می‌باشد (پاکزاد، ۱۳۹۱: ۹۰). برای ایجاد هویت در محل با استفاده از مبلمان می‌توان عناصری طراحی کرد که با محلی خاص تطابق دارند (کرمونا و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۲۰ و ۳۲۲).

پوشش گیاهی: این عناصر دارای فرم، حالت، رنگ، تناسبات و بعد از متغیری می‌باشند، به همین دلیل نمی‌توان آنها را در دسته‌ی اثاثه‌ی شهری قرار داد. گیاهان طبیعت را به فضای مصنوع ساخته بشر می‌آورند و قابل رشد و تغییر می‌باشند و فضا را غنا می‌بخشند. پوشش گیاهی می‌تواند به صورت مسیر سبز (پوشش گیاهی نواری)، سطح سبز (باغچه‌ها) و نقاط سبز (تک درختان) دیده شوند. این عناصر شامل درختان و درختچه‌ها، بوته‌ها، چمن، گل، گیاهان رونده و ... می‌شوند (پاکزاد، ۱۳۹۱: ۹۱).

۲-۳- بعد اجتماعی فضای شهری

با توجه به اینکه شهرها مکان زندگی افراد متنوع با نیازهای متنوعی هستند و همچنین هدف فرایند طراحی شهری دارای ابعاد مختلف از جمله بعد اجتماعی است، طراحی شهری باید مکان‌های را خلق کند که ابعاد مختلف زندگی افراد شهر از جمله بعد اجتماعی را پاسخ‌گو باشد (مدنی پور، ۱۳۹۶: ۸ و ۱۱). با توجه به مطلب بیان شده می‌توان ادعا کرد که طراحی شهری اقدامی اجتماعی است؛ زیرا در بستری اجتماعی اتفاق می‌افتد، به وسیلهٔ تعداد زیادی از مردم و سازمان‌ها عملی می‌شود و دارای هدف اجتماعی است (همان ۳۳). بین فضا و جامعه یک رابطهٔ دو طرفه وجود دارد. به نوعی که افراد یک جامعه فضاهای را به وجود می‌آورند و خود نیز در طول زندگی به طرق مختلف تحت تاثیر این فضاهای قرار دارند. به این صورت که با توجه به تاثیر ویژگی‌های سایت بر فرم مجتمع زیستی، روابط اجتماعی می‌توانند شکل بگیرد؛ یا با توجه به اینکه محیط فیزیکی می‌تواند عملکردها را تسهیل کند یا مانع شود، روابط اجتماعی می‌تواند با تهدید مواجه شود یا تسهیل شود؛ یا با توجه به اینکه وجود فاصله روابط اجتماعی را تسهیل می‌کند یا مانع برقراری آن می‌شود، فضا واسطه برقراری روابط اجتماعی می‌شود (کرمونا و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱). اینکه هر گروه مخصوصاً در حالت پیاده چگونه از فضای شهری استفاده کند، ریشه در فرهنگ آنها داشته و محیط (فرم و فضا) نقش هدایتی یا بازدارنده دارد. با استفاده از این آگاهی گرچه نمی‌توان فرهنگ و الگوی رفتاری را به طور مستقیم تغییر داد اما امکان تشویق فعالیت‌های مناسب و تحديد فعالیت‌های نامناسب آنها با استفاده از طراحی عناصر فضایی و کالبدی و ادراکی وجود دارد (بحرینی، ۱۳۹۰: ۳۲۰). با وجود پتانسیل طراحی شهری برای شکل دادن به روابط اجتماعی از طریق تغییرات فیزیکی، باید تصور شود که کالبد می‌تواند رفتار فیزیکی را تعیین کند؛ اما نمونه‌های بسیاری وجود دارد که طراحی و توسعه باعث فروپاشی بافت اجتماعی شده؛ و در زندگی شهروندان تغییرات چشم‌گیری به بار آورده است (مدنی پور، ۱۳۹۶: ۳۲).

۲-۴- اصول کلیدی بعد اجتماعی طراحی شهری

بعد اجتماعی طراحی شهری دارای پنج اصل کلیدی شامل اصل رابطهٔ بین مردم و فضا (در بر دارنده مولفه‌های: فرسته‌هایی که محیط برای استفاده از فضا ارائه می‌دهد، امکانات موجود در محیط، انعطاف پذیری محیط)، اصل مربوط به حوزه‌ی قلمرو عمومی و زندگی عمومی (محل انجام تظاهرات سیاسی و گردهمایی، همه شمولی، مکانی خنثی برای تعامل اجتماعی (در بر دارنده مولفه‌های: حضور در جشن‌ها، اعیاد، سرگرمی‌ها، استفاده در زمان‌های مختلف، دعوت کننده بودن و ...))، اصل مربوط به واحدهای همسایگی و محلات (در بر دارنده مولفه‌های: ایجاد هویت (از طریق کالبد به شکل سطحی یا از طریق ویژگی‌های اجتماعی- فرهنگی به شکل عمیق) ایجاد شخصیت، تقویت حس تعلق به مکان، اختلاط عملکردی، خودکفا، روابط اجتماعی، یکپارچگی اجتماعی، وجود عملکردهای روزانه)، اصل مربوط به اینمی و امنیت (در بر دارنده مولفه‌های: جرم و جنایت، عجین شدن فضاهای باهم، نظارت طبیعی توسط مردم، دسترسی طبیعی به محیط، حضور افراد پیاده، وجود فعالیت‌های متعدد جهت حضور افراد متعدد، آلوگی هوا، وسایل نقلیه سریع، سوانح طبیعی) و اصل مربوط به دسترسی (در بر دارنده مولفه‌های: وسایل حمل و نقل عمومی، توجه بیشتر به پیاده‌ها، اینمی (پیاده و سواره)، دسترسی همه افراد مخصوصاً معلولین، سالمدان، زنان و کودکان، تعادل بین آزادی

و کنترل، تفکیک بین فعالیت‌های آزار دهنده و کم آزار، انعطاف پذیری در استفاده از فضای جداسازی فعالیت‌های ناسازگار، تعادل بین تمایلات فردی و گروهی، است (کرمونا و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱۱ تا ۲۵۴).

اصول کلیدی طراحی شهری همگی در جهت حضور تمام گروه‌های موجود در شهر و فضای شهری است. از این رو برای رسیدن به اهداف اجتماعی در شهر حتما باید این اصول تحقق یابند. توجه به ارزش‌های اجتماعی و مصالح بلند مدت جامعه منجر به حاکمیت نیروهای اجتماعی می‌شود که این موضوع خود باعث ساماندهی نظام اجتماعی و ایجاد تشکل‌های جمعی می‌شود. به عبارتی تاثیر نیروهای اجتماعی موجب می‌گردد تا بافت کالبدی شهرها، امکان و بستر لازم برای تقویت مناسبات اجتماعی و در نتیجه احساس تعلق به اجتماع ساکن را فراهم نماید (اردشیری و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۰).

۲-۵- مهم‌ترین اهداف اجتماعی طراحی فضای شهری

مهم‌ترین اهداف اجتماعی در هنگام طراحی فضای شهری، شامل اهداف زیر است:

- تقویت راه‌های ارتباطی شخصی (بصری، گفتاری و دیداری) در بستر تعاملات اجتماعی
- احساس تعلق خاطر به فضاهای شهری و شکل گیری آرامش درونی و آسایش بیرونی
- نقش تسهیل کننده و نه بازدارنده در فعالیت‌های اجتماعی شهروندی و هدایت در مسیر مطلوب و به هنجار
- تقویت احساس تعلق به جامعه و کمک به شکل گیری سرمایه‌های اجتماعی
- پاسخگویی به تمام گروه‌ها و مخصوصاً گروه‌های آسیب‌پذیر؛ و برابری اجتماعی - فضایی
- ایجاد تجربه‌های به یادماندنی و ارزشمند و بر انگیزاندنهی حس کاوش و تعلق در فضاهای شهری (بورجعفر و محمودی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۰۲)

۲-۶- انسجام اجتماعی

تعریف انسجام اجتماعی بسیار دشوار است؛ چون این مفهوم دارای ابعاد گسترده اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. اما به برخی تعاریف از منابع مختلف پرداخته می‌شود. برخی منابع بیان می‌کنند که در صورت وجود توافق جمیع و تهدیدات مشترک اجتماعی و فرهنگی بین اعضای یک جامعه پیوند ایجاد می‌شود و انسجام اجتماعی در جامعه به وجود می‌آید (افروغ، ۱۳۷۵: ۱۴۰)، فرهمند و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۰)؛ یعنی نوعی استحکام درونی در آن جامعه به وجود می‌آید که وحدت اجتماعی را رقم می‌زند (Peters, 2009: 4). انسجام زمانی در مجموعه‌ای اتفاق می‌افتد که عناصر تشکیل دهنده آن به صورت منظم و برای تشکیل یک مجموعه عمل کنند (عموی، ساعی، ۱۳۹۲: ۱۹). همان گونه که تعاریف فرهنگ لغت این مفهوم را کنار هم نگاه داشتن اعضای یک واحد تعریف می‌کنند (Novy & Coimbra Swiatek & Moulaert, 2011: 1873)؛ انسجام اجتماعی نیز به تعییر فرهنگ لاروس، موقعیت گروهی است که یک مجموعه کاملاً پیوسته را در بر می‌گیرد؛ همچنین فرهنگ جامعه شناسی آلموند کولین انسجام اجتماعی را توافق افکار، احساسات و اعمالی توصیف می‌کند که وحدت یک گروه یا یک جامعه را مشخص می‌کند (Peters, 2009: 4).

حال با توجه به مطالب بیان شده در باب فضای شهری به عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در فضای شهری پرداخته می‌شود. می‌توان نقش طراحی شهری بر انسجام اجتماعی را بسیار مهم ارزیابی نمود. فضای شهری زمانی می‌تواند صحنه‌ای برای بروز ویژگی‌ها و تغییرات مثبت اجتماعی شود که کالبد و عملکرد آن با توجه به اهداف اجتماعی برنامه ریزی و طراحی شود. بنا بر این نیاز است که طراحی فضاهای شهری به تقویت عوامل موثر بر عناصر اجتماعی، از جمله انسجام اجتماعی، پردازد. در این بخش با توجه به اهداف پژوهش حاضر، مباحثی که در بخش فضای شهری (از جمله اهداف طراحی شهری، اصول کلیدی طراحی شهری و ...) و مرور منابع انسجام اجتماعی انجام شد، به شناسایی عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در حیطه‌ی طراحی شهری و فضای شهری پرداخته می‌شود.

بنا بر گفته دلفی و نواح تعاملات اجتماعی یکی از عوامل اجتماعی با تاثیر گذاری بالا بر انسجام اجتماعی است (دلفی و نواح، ۱۳۹۴: ۸۵). از این رو است که فضاهای شهری ای مانند فضاهای سبز، پارک شهری و ... به دلیل جذب افراد و برقراری تعاملات اجتماعی مثبت، به روش‌هایی که باعث تقویت سلامت و رفاه می‌شود، می‌توانند ارتقا دهنده انسجام اجتماعی باشند (Jennings & Peters, 2010: 99) (Miao & Wu & Sun, 2018: 142) (& Bamkole, 2019: 3). زیرا مناسبات اجتماعی از طریق روابط چهره به چهره در طول سال‌ها باعث تقویت مولفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی، از جمله انسجام اجتماعی، شده است (اردشیری و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۱ و ۵۲). همچنین ایجاد احساس ارتباط با مکان تعلق با محل زندگی را به وجود می‌آورد که آن نیز می‌تواند موجب انسجام اجتماعی شود (Peters & Elands & Bujis, 2010: 99) (Kerns & Forrest, 2000). انسجام اجتماعی با ساخت کالبد فیزیکی نیز در ارتباط است (شکور، عبدالله زاده فرد، خورشیدی، ۱۳۹۷: ۹۳). به طوری که تحقیق بررسی تاثیر هویت کالبدی بر انسجام اجتماعی نشان می‌دهد، کاهش هویت کالبدی در محل زندگی باعث سردی روابط اجتماعی و انسجام اجتماعی می‌شود. برخی تحقیقات دیگر نیز نشان دهنده رابطه تنگاتنگی بین هویت کالبدی و

انسجام اجتماعی است. از طرفی رابطه‌ی بین این دو نشان می‌دهد که هرگاه هویت اجتماعی افزایش یابد باعث افزایش انسجام اجتماعی می‌شود. رابطه‌ی بین این دو متقابل بوده و کاهش و افزایش هرکدام باعث کاهش و افزایش دیگری می‌شود (غلامی و حیاتی، ۱۳۹۲: ۱۴۷). ربانی و حبیبی نیز در پژوهش خود دریافتند که شاخص‌های فضای شهری از جمله تناسب، هویت، سرزنشگی و دسترسی به فضای شهری می‌تواند به عنوان متغیرهای مستقل موثر بر همبستگی اجتماعی، که یکی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی است، عمل کند. به گونه‌ای که هر گاه وضعیت کیفی فضاهای شهری و شاخص‌های آن ارتقا یابد میانگین همبستگی اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و برعکس (ربانی و حبیبی، ۱۳۹۰: ۱۶).

رفعیان و همکارانش در تحقیقی به ارائه‌ی سه زیر میکان فضای عمومی، دسترسی و کیفیت محیط، جهت ارتفا انسجام اجتماعی، پرداختند. فضاهای عمومی جهت حضور تمامی افراد و برقراری ارتباط بین آنها مفید است. دسترسی مطلوب نیز باعث می‌شود حضور همه‌ی افراد در فضا تسهیل شده و امکان حضور افراد در فضاهای افزایش یابد (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۸ تا ۶۰).

علاوه بر مطالب و مقالاتی که در این زمینه منتشر شده‌اند، دفتر همانگی و جهت گیری (OCO) برنامه‌ی URB-AL III (برنامه‌ای جهت افزایش سطح انسجام اجتماعی بین اقلیت‌های قومی و منطقه‌ای در آمریکای لاتین که توسط کمیسیون اروپا اداره می‌شود)، نیز مولفه‌هایی را برای ایجاد انسجام اجتماعی شناسایی کرده است که احساس تعلق و برابری- همه شمولی نیز جزو این عوامل هستند (URB-AL III, 2013: 24).

صادقی و همکاران در تحقیقی دیگر، که به دنبال بازناخت مولفه‌های همبستگی اجتماعی در طراحی شهری بودند، نیز به همبستگی پرداختند. در این پژوهش آنها مولفه‌ها و شاخص‌های تاثیر گذار طراحی باهمستان بر همبستگی اجتماعی را شناسایی کردند (صادقی، لطفی و باقرزاده، ۲۰۱۸: ۱۰ و ۱۱). برخی از این عوامل و شاخص‌های آن شامل: مولفه‌ی ایمنی و امنیت که شاخص‌های آن شامل نفوذ پذیری و قابلیت دسترسی، ایمنی معابر، امکان نظارت و مراقبت، قلمرو، نگهداری و تعمیر دائمی و وضوح است. مولفه‌ی هویت کالبدی که شاخص‌های آن شامل معماری بومی / محلی، جزییات و غنا، تاریخ محلی، کاراکتر، ارزش‌های معمارانه و کیفیت بصری منظر خیابان است. مولفه‌ی راحتی و آسایش که شاخص‌های آن شامل آسایش اقلیمی، تسهیلات برای پیاده‌ها، سهولت حرکت، کیفیت اصوات و بو و رایحه‌ی محیط و تحلیل آودگی‌ها است.

از میان انبوه پژوهش‌هایی که در باب انسجام اجتماعی و عوامل موثر بر آن در حیطه‌های مختلف زندگی بشر توسط صاحب‌نظران مختلف انجام شده است، در این پژوهش تعداد ۷ متغیر مستقل موثر بر انسجام اجتماعی به دست آمد. در جدول زیر (جدول ۱) عوامل موثر بر انسجام اجتماعی، همراه با تعاریف آنها از منابع مختلف، در حیطه‌ی طراحی شهری و موضوع پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱ - عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در فضای شهری

عامل	تعریف
تعاملات اجتماعی	یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد؛ که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت‌های متناسب و در نتیجه نقش پذیری مردم در فضا و عضویت آنها در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است (بهزادفر و طهماسب، ۱۳۹۲: ۱۸).
هویت کالبدی	صفات و خصوصیاتی که جسم شهر را از غیر متمایز کرده و شباهتش را با خودی آشکار می‌کند این صفات باید به گونه‌ای باشد که جسم شهر، در عین تداوم زمانی، در حال تحول و تکامل نیز باشد و در نهایت به پیدایش یک کل بینجامد (اصانلو، ۱۳۹۱: ۸۷).
احساس تعلق	این نیاز مربوط به رابطه‌ی انسان با دیگران و با محیط است؛ شخصی شدن و از خود پنداشتن یک امر و حتی یک اندیشه، احساس تعلق را به وجود می‌آورد؛ این احساس می‌تواند در مورد وسایل، فضاء، افراد و ... در فرد ایجاد شود. پس در مورد هرگونه تعریض به آن واکنش نشان می‌دهد و در حفظ بهداشت آن می‌کوشد و در وفادارانه و در نهایت دقت در حفظ و تبلیغ و تعمیم آنها تلاش می‌کند (پاکزاد، ۱۳۹۱: ۳۶).
دسترسی	توانایی دسترسی به دیگر افراد، فعالیت‌ها، منابع، خدمات، اطلاعات و یا مکان‌ها شامل مقدار و نوع عناصر و عواملی که می‌توان به آنها دسترسی پیدا کرد (بحرینی، ۱۳۹۰: ۲۷۵). دسترسی به امکان نیز از نیازهای مردم است؛ مانند دسترسی به فضای باز (لینچ، ۱۳۹۴: ۲۴۳).
همه شمولی	تضمين کننده‌ی قابل دسترس بودن شهر برای تمامی ساکنان آن بدون توجه به سن، جنس، درآمد، قومیت، ناتوانی و معلولیت و سایر اشکال متنوع جمعیتی (مدنی پور، ۱۳۹۶: ۱۵۹).
امنیت	این نیاز از عدم احساس خطر شروع می‌شود. دور ماندن از مزاحمت دیگران و محافظت از عوامل اقلیمی و ... (پاکزاد، ۱۳۹۱: ۳۶).
Rahati و آسایش	Rahati و آسایش هنگامی از بین می‌رود که فرد و جامعه در رفتارها دچار کمیود و در نتیجه دشواری می‌شود(صادقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶۱). زمانی در یک فضا آسایش وجود دارد که احساس رضایت از محیط وجود داشته باشد(صادقی و همکاران، ۲۰۱۸، ۱۱).

۳- روش تحقیق

دستیابی به هدفهای تحقیق میسر نخواهد بود مگر زمانی که جستجوی شناخت با روش‌شناسی (Methodology) درست صورت پذیرد(خاکی، ۱۳۷۸: ۱۹۳). این پژوهش با ماهیت کمی- کیفی و از نوع کاربردی با روش توصیفی- تحلیلی و پیمایشی انجام شده است. هدف آن توسعه دانش طراحی شهری جهت ارتقا انسجام اجتماعی در شهرها است. به دنبال کشف عوامل موثر بر انسجام اجتماعی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و تنظیم پرسشنامه و تحلیل و تفسیر نتایج آن است. در این پژوهش در ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای به جمع آوری مطالب مرتبط با انسجام اجتماعی و فضاهای شهری پرداخته شد. به این ترتیب که ابتدا متغیرهای مستقل موثر بر انسجام اجتماعی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به دست آمد؛ سپس از آنها متغیرهای مستقل موثر بر انسجام اجتماعی، متناسب با هدف تحقیق و مبانی نظری مرتبط با فضای شهری، انتخاب شد. پس از این مرحله با استفاده از پرسشنامه تنظیم شده بر اساس طیف لیکرت، که با استفاده از عوامل به دست آمده در فصل دو تهیه شد، به انتخاب متغیرهای مستقل از دید ساکنان پرداخته شده است. پس از پرسشنامه‌ها توسط پاسخگویان و برداشت‌های میدانی محقق، نتایج آنها تحلیل و بررسی می‌شود. برای این منظور فراوانی، درصد فراوانی و میانگین امتیازات کسب شده توسط هر عامل موثر بر انسجام اجتماعی به دست می‌آید. جامعه آماری این پژوهش ساکنان مراجعت کننده به فضای مانده پارک تقوی یعنی محلات مجاور پارک تقوی اسلامشهر تا شعاع یک کیلومتری است. حجم نمونه با توجه به وسعت سایت و همچنین محدودیت ایجاد شده به دلیل وجود بیماری کوید - ۱۹ تعداد ۵۰ نفر از افراد و گروههای حاضر در محلات مجاور پارک تقوی انتخاب شدند.

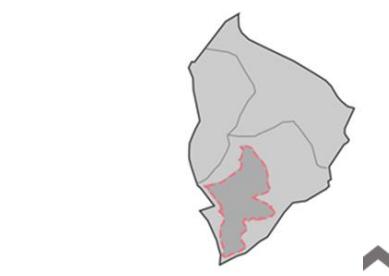
۴- شناخت حوزه مطالعه

در این قسمت در دو بخش به شناخت محدوده مطالعه پرداخته می‌شود. بخش اول شامل شناخت شهر اسلامشهر است تا دیدی کلی نسبت به حوزه فراگیر بدست آید. در بخش دوم به شناخت حوزه محلی و حوزه مداخله پرداخته می‌شود.

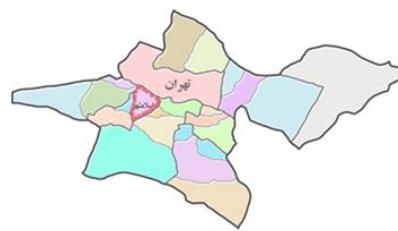
۱-۱- شناخت شهر اسلامشهر

شهر اسلامشهر، با ۴۵ کیلومتر مربع مساحت، در بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر قرار دارد. این شهر در ۲۲ کیلومتری جنوب شهر تهران قرار دارد؛ و نوزدهمین شهر ایران از لحاظ جمعیت است. این شهر همچنین پرجمعیت‌ترین شهری است که مرکز استان نیست. این شهر بخش کوچکی در جلگه پهناور و دشت‌های جنوبی تهران را در جنوب غربی ری و جنوب غرب تهران اشغال کرده است. بخش انتهایی رودخانه کرج در سمت غرب و بخش انتهایی رودخانه کن در سمت شمال شرق آن به طرف نقاط پست دشت‌های جنوبی کشیده شده اند (طرح راهبردی- ساختاری حوزه شهری اسلامشهر- رباط کریم، ۱۳۸۸).

از مشکلات عده شهر اسلامشهر با تراکم بالای جمعیت، کمبود مراکز تفریحی از جمله پارک، شهر بازی و ... است (سایت شهرداری اسلامشهر). همچواری با تهران بزرگ و قرار داشتن در پایتخت کشور بیش از پیش بر اهمیت این شهر می‌افزاید. این شهر همچوپان مراکز حمل و نقل مانند فرودگاه امام خمینی و مهرآباد تهران قرار دارد. همچنین مجتمع‌های صنفی و صنعتی اسلامشهر و سهند در شهرستان اسلامشهر قرار دارد. بسیاری از صنایع بزرگ کشور در مجاورت شهر اسلامشهر، واقع شده اند. بزرگترین مرکز نمایشگاه‌های ماشین آلات سنگین و نیمه سنگین استان و کشور در شهرستان اسلامشهر قرار دارد. مراکز پژوهش و آموزش عالی نیز در این شهرستان قرار دارد. همه این مزایا باعث ایجاد تنوع فرهنگی و قومی در این شهر شده است (سایت شهرداری اسلامشهر). نقشه‌های زیر موقعیت شهر اسلامشهر و محدوده مطالعه را به تصویر می‌کشد.

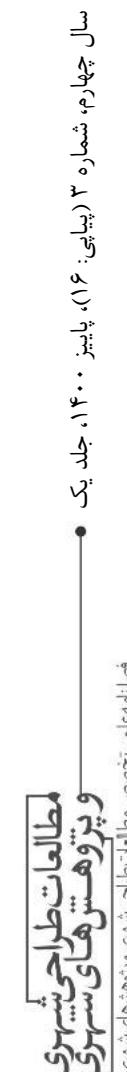

مقیاس: ۱/۴۸۰۰۰۰

مقیاس: ۱/۲۷۰۰۰۰

شکل ۱- موقعیت شهرستان اسلامشهر در استان تهران شکل ۲- موقعیت شهر اسلامشهر در شهرستان اسلامشهر

۱-۲- شناخت ویژگی‌های محدوده محلی و حوزه مداخله

پارک تقوی یکی از فضاهای شهری با اهمیت اسلامشهر است که در محله فجر ناحیه سه منطقه یک شهرداری قرار گرفته است. این پارک چندین سال، به دلیل وجود شهریاری مججهز، مورد استفاده شهروندان از مناطق مختلف اسلامشهر بود؛ اما به دلایل مختلف از جمله پایان کار شهریاری، وجود بیشمار دستفروش، حضور معتادان به مواد مخدر، ایجاد مزاحمت برای ساکنان مجاور به

دلیل مراجعه شهروندان از سرتاسر اسلامشهر و ایجاد سرو صدا و شلوغی بیش از حد و احداث بازارچه پروتئین در جنوب این پارک رو به زوال نهاد؛ و اینک به فضایی تبدیل شده است که مراجعان اندکی دارد. در حال حاضر تنها یک قسمت از آن، که دارای چمن، درختان و مبلمان و کفسازی است، قابل استفاده است که آن هم مشکلاتی دارد. اینک این پارک، با مساحت حدوداً ۳,۵۵ هکتار، در مقیاس شهر عمل نمی کند بلکه تنها ساکنان مجاور این پارک و معتادان به مواد مخدر در آن حضور می یابند؛ این موضوع باعث نامنژدی فضا و در نتیجه کاهش بیش از پیش مراجعان شده است.

مقیاس: ۱/۳۶۰۰۰

مقیاس: ۱/۱۵۵۰۰۰

شکل ۴- پارک تقوی

شکل ۳- موقعیت حوزه بالاصل پارک تقوی

پارک در داخل بافت مسکونی قرار دارد؛ به طوری که به جز ضلع جنوبی، که بوسیله بازارچه پروتئین از جاده تهران ساوه جدا شده است، اخلاق شرقی و غربی و شمالی بوسیله ساختمان‌های مسکونی احاطه شده است. در محلات مجاور این پارک، تا حدود شعاع یک کیلومتر، فضای شهری، بویزه فضای سبز، به ندرت به چشم می خورد که بخش زیادی از آن‌ها کاکرد اجتماعی ندارند. به این دلیل مردم به ناچار از فضاهای تجاری و مراکز خرید به عنوان جایگزینی برای این کمبود استفاده می کنند. بنابراین نیاز به ایجاد یک فضای شهری در این محدوده بسیار احساس می شود؛ بویزه به این دلیل که تراکم جمعیت در این محدوده بسیار بالا است و جمعیت زیادی در آن زندگی می کنند. از این رو این پارک و محلات اطراف آن به عنوان محدوده مورد مطالعه در این پژوهش انتخاب شد (شش محله دورتا دور پارک علاوه بر محله فجر که پارک در آن قرار دارد) تا با رفع مشکلاتی مانند حضور معتادان به مواد مخدر و ایجاد فضای مشوّق حضور همه افراد و در عین حال در سطح محلات مجاور، بتواند باعث ارتقا انسجام اجتماعی در محدوده شود.

شکل ۵- دید از شمال به جنوب(ماخذ: نگارنده، ۱۴۰۰)

شکل ۷- محلات مجاور حوزه مداخله (ماخذ: شهرداری اسلامشهر، ۱۳۹۹)

مسافت قابل قبول برای پیاده روی یک کیلومتر است؛ این اندازه را اندازه زیست شناسی می‌نامند. به همین دلیل است که اکثر مراکز شهری از نظر اندازه یکسان اند؛ معمولاً یک در یک کیلومتر یا کمی بیشتر، حتی اگر جمعیت آنها گستره‌ای از ۵۰۰۰ تا یک میلیون نفر باشد (گل و سوار، ۲۰۱۳: ۱۲۷). یکی از دلایل انتخاب محله‌های اطراف محله فجر همین شعاع یک کیلومتر برای پیاده روی انسان است. این محلات حدوداً تا شعاع یک کیلومتری یا کمتر از آن نسبت به پارک قرار دارند. این پارک در بر شمالی جاده تهران-ساوه موقعیت دارد. دو محله از محلات منطقه ۲، که در بر جنوبی جاده تهران-ساوه قرار دارند، نیز در شعاع یک کیلومتری قرار می‌گردند؛ اما به دلیل وجود لبه انسان ساخت جاده تهران-ساوه با عرض حدود ۵۰ متر تمایل برابر حضور در پارک تقوی از سوی ساکنان وجود نخواهد داشت؛ بنابراین این محلات در محدوده مورد مطالعه در نظر گرفته نمی‌شوند. تنها یکی از محلات لبه جنوبی به دلیل فاصله بسیار کم به پارک جزو محدوده مورد مطالعه محسوب می‌شود. با توجه به مطالب بیان شده این فضای رها شده می‌تواند فضای مناسبی جهت ایجاد فضای جمعی و در نتیجه ارتقا انسجام اجتماعی، برای محدوده مطالعه، باشد.

۴-۳- تحلیل و بررسی عرصه طراحی

در این قسمت از جدول سوات و با استفاده از این جدول نقشه تحلیل یکپارچه برای تحلیل عرصه طراحی استفاده شده است.

جدول ۲ - جدول تحلیلی سوات حوزه مداخله

مولفه	قوت	ضعف	فرصت	تهذید
زمینست محیطی	وجود درختان قدیمی در خلیج غربی پارک تقوی	تبديل شدن زمین بایر به محل دفع زیاله، کمبود عناصر طبیعی در محدوده بالافصل پارک تقوی	وجود فضای بایر امکان گسترش فضا و منظر شهری را بیشتر می کند.	عدم رسیدگی به فضای سیز باقی مانده در پارک تقوی و امکان از بین رفتن آن به طور کلی
دسترسی	وجود دسترسی های پیاده و سواره، غریب گز بودن فضای پارک تقوی به دلیل وجود بازارچه و ورودی های غریب گز نسبت به جاده تهران-ساوه، وجود تعداد زیاد ورودی به پارک در عین غریب گز بودن، وجود دید و منظر زیبا در دسترسی غربی پارک تقوی	عبور خودروها از خیابان شرقی (خیابان تقوی) پارک تقوی، امکان تقویت پیاده محوری در اطراف پارک به و سیله آرامسازی خیابان ها و کوچه های منتهی به پارک شب	امکان آرامسازی خیابان شرقی (خیابان تقوی) پارک تقوی، امکان تقویت پیاده محوری در اطراف پارک به و سیله آرامسازی خیابان ها و کوچه های منتهی به پارک	امکان از بین رفتن غریب گزی به دلیل عبور وسائل نقلیه از نواحی دوردست از خیابان شرقی (خیابان تقوی) سواره رو، آلو دگی صوتی در خیابان شرقی (خیابان تقوی) به دلیل عبور وسائل نقلیه سیک و ستگین، مجاورت پارک تقوی به جاده تهران- ساوه در خلیج جنوبی که مقایس فرا شهری دارد
کاربری	وجود مسجد در نزدیکی پارک تقوی و قابل روبروی آن، وجود مدرسه در شرق پارک، قرارگیری پارک تقوی در بافت مسکونی، امکان ایجاد فضای عمومی با قابلیت ورزشی - تفریحی	وجود کاربری ناسازگار تجاری بازارچه گوشت در محوطه جنوبی (مجاورت جاده تهران-ساوه) پارک تقوی، وجود فروشگاه در محوطه شمالی پارک، عدم توجه به فضای پارک تقوی به عنوان تنها فضای باز عمومی در محدوده بالافصل آن، عدم وجود کاربری خرد مقایس در داخل محدوده پارک تقوی	استفاده از زمین بایر جهت ایجاد کاربری مورد نیاز، امکان بالا رفتن امنیت در محدوده بالافصل در صورت حضور موثر افراد و بروز فعالیت	امکان جذب بیشتر معتمدان در صورت عدم رسیدگی و خلوت شدن پارک
کالبدی	محصوریت مناسب پارک به واسیله ساختمان های یک تا پنج طبقه، دید به مسجد و منخصوصا گلدرسنه های آن از پارک، یکپارچگی فضای پارک و زمین بایر، هماهنگی خط آسمان در اکثر قسمت های مجاور پارک، یکدست بودن فضای پارک تقوی جهت گسترش در آینده	کاهش مساحت پارک با ساخت بازارچه پروتین در محوطه جنوب، عدم هدایت مناسب آب های سطحی، عدم وجود میمان شهری مناسب، عدم نورپردازی پارک در شب، کیفیت بد منظرهای مجاور پارک، فقدان امنیت در فضای رها شده و غیر قابل فضا	-سعی مردم در پاکیزه نگهداشتن فضا در صورت توجه مسولین به طراحی این فضا	از بین رفتن زیبایی گلستانهای مسجد و کاهش روبروی پذیری آن از پارک در صورت افزایش طبقات ساختمان های مجاور

شکل ۸- تحلیل یکپارچه

۵- تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با توجه به نتایج بدست آمده در SPSS از میان ۵۰ نفر، که ۵۰ پرسشنامه را پاسخ دادند، ۵۲ درصد مرد و ۴۸ درصد آنها زن بودند. گروه های مختلف سنی که از بین آنها ۳۸درصد ۱۸ تا ۳۵ سال، ۴۲درصد ۳۶ تا ۴۵، ۱۰درصد ۴۶ تا ۵۵ و ۱۰درصد بالاتر از ۵۵ سال مورد پرسش قرار گرفتند. با توجه به ارقام به دست آمده همه گروههای سنی مد نظر قرار گرفته است. ۲درصد از پاسخگویان تحصیلات ابتدایی، ۱۴درصد تحصیلات راهنمایی، ۵۴درصد تحصیلات متوسطه و ۳۰ درصد تحصیلات دانشگاهی دارند. به دلیل حضور اکثر خانم های مسن و خانه دار در فضای سبز باقی مانده از فضای پارک قدیمی تقوی، تعداد افراد دارای تحصیلات متوسطه بیشتر به چشم می خورد. به دلیل حضور اکثر خانم های خانه دار و همچنین آقایان مسن در این محدوده ۷۶درصد پاسخگویان متاهل، ۲۰درصد آنها مجرد و ۴درصد آنها مطلقه و همسر فوت شده بودند. با توجه به اطلاعات به دست آمده از شغل پاسخگویان ۳۶درصد شغل آزاد، ۱۸درصد کارمند، دو درصد دانشجو، ۳۲درصد خانه دار، ۱۰درصد بازنشسته و دو درصد بیکار بودند. با توجه به اینکه پرسشنامه ها در روزهای مختلف و در قسمت های مختلف محدوده مطالعه و پیرامون آن انجام شد تمامی گروههای شغلی در آن شامل شدند. حضور خانم های اکثرا خانه دار در محدوده، به دلیل حضور کودکان خردسال از لوازم بازی باقی مانده محدود، پرنگ تر بود. شهر اسلامشهر شهری مهاجر پذیر است که افراد با قومیت های مختلف از نقاط مختلف ایران در آن زندگی می کنند. به این ترتیب پاسخگویان پرسشنامه پژوهش حاضر نیز از اقوام مختلف هستند. ۴۳درصد پاسخگویان ترک، ۲۸درصد لر، ۱۴درصد گیلکی و ۴درصد از سایر اقوام و گروهها بودند. طبق اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه، تنها ۱۴درصد پاسخگویان در اسلامشهر به دنیا آمده اند؛ و محل تولد ۶۸درصد آنها محلی غیر از اسلامشهر است. همانطور که اقوام مختلفی از نقاط مختلف به این شهر مهاجرت کرده اند محل تولد اکثريت آنها نیز متفاوت بوده و جایی غیر از اسلامشهر است. این امر نیز حکایت از ناهمگونی گروههای مختلف ساکن در اسلامشهر دارد. از سوی دیگر مدت اقامت ۱۲درصد پاسخگویان کمتر از ۵ سال؛ ۱۶درصد بین ۵ تا ۱۰ سال، ۱۲درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال و ۲۰درصد آنها ۱۶ تا ۲۰ سال و در نهایت ۴۰درصد آنها نیز بیشتر از ۲۰ سال است. همانطور که ملاحظه می گردد مدت اقامت عددها ساکنان کمتر از ۲۰ سال است.

بر اساس مطالعات انجام گرفته در این پژوهش ۷ عامل تعاملات اجتماعی، هویت کالبدی، احساس تعلق، راحتی و آسایش، دسترسی، همه شمولی و امنیت به عنوان عواملی که باعث انسجام اجتماعی در فضای شهری می‌شوند انتخاب شد؛ و در محدوده‌ی پارک تقوی مورد سنجش قرار گرفت. جهت بررسی اهمیت این متغیرهای مستقل ۷ گانه‌ی تحقیق، در محدوده‌ی مورد مطالعه و از دید ساکنان این محدوده در شهر اسلامشهر، تعداد ۲۰ سوال بسته از پاسخگویان پرسیده شد. هر متغیر مستقل دارای سه یا دو سوال بود. هر سوال دارای پنج گزینه بود که به گزینه‌ها به ترتیب از کمترین به بیشترین امتیاز ۱ تا ۵ داده شد؛ که متوسط نمره‌ها ۳ بود. پس از به دست آمدن نتایج هر سوال میانگین آنها به دست آمد و سپس با استفاده از میانگین سوالات میانگین هر متغیر

مستقل از ۷ متغیر بدست آمده از مطالعات در این پژوهش به طور جداگانه به دست آمد (جدول ۳). اگر میانگین متغیری بیشتر از ۳ بود یعنی آن متغیر از دید پاسخگویان اهمیت بیشتری دارد؛ و اگر میانگین متغیری کمتر از ۳ بود یعنی آن متغیر از دید پاسخگویان دارای اهمیت کمتری است.

جدول ۳- نتایج کلی و مقایسه‌ی میانگین متغیرهای مستقل ۷ گانه‌ی تحقیق (مأخذ: نگارنده)

اولویت	میانگین امتیاز کسب شده هر یک از متغیرهای مستقل ۷ گانه	متغیر مستقل
۱	۴,۲۱	راحتی و آسایش
۲	۴,۰۸	امنیت
۳	۳,۹۲	تعاملات اجتماعی
۴	۳,۷۸	همه شمولی
۵	۳,۷۴	احساس تعلق
۶	۳,۵۳	دسترسی
۷	۲,۷۵	هویت کالبدی

با توجه به میانگین‌های بدست آمده متغیرهای تعاملات اجتماعی، احساس تعلق، راحتی و آسایش، دسترسی، همه شمولی و امنیت با میانگین‌های بالاتر از ۳ از دید پاسخگویان اهمیت بیشتری دارد. متغیر هویت کالبدی با میانگین پایین‌تر از ۳ دارای اهمیت کمتری در نزد پاسخگویان است. به این ترتیب یکی از اهداف تحقیق، یعنی شناسایی عوامل موثر بر انسجام اجتماعی در فضای شهری مدنظر، محقق شد.

۸- ارایه‌ی راهبردها و سیاست‌ها

با توجه به یافته‌های پژوهش عوامل راحتی و آسایش، امنیت، تعاملات اجتماعی، همه شمولی، احساس تعلق و دسترسی از دید مردم ملات مجاور می‌توانند افزایش دهنده انسجام اجتماعی در فضای شهری پارک تقوی باشند. از این رو در این قسمت به ارایه راهبردها و سیاست‌های مرتبط با این اهداف پرداخته می‌شود.

جدول ۴- جدول اهداف خرد، راهبردها و سیاست‌ها

اهداف خرد	راهبرد	سیاست
برقراری تعاملات اجتماعی	ایجاد زمینه‌ای برای مشارکت مردم	امکان برگزاری فعالیت‌های جمیع، امکان برگزاری نمایشگاه‌های کوچک با مقیاس محلی برای گروه‌های مختلف، ایجاد ارتباط مناسب بین پارک تقوی و بافت مسکونی مجاور
	تقویت امکاناتی جهت ارتباط بین مردم و گفتگو	تعییه انواع امکانات نشستن و گفتگو، حذف کاربری‌های نامرتبط و کسل کننده فضا، گسترش کالبدی فضا برای حضور بیشتر افراد
	تشویق کنندگی فضا به مکث افراد در آن	ایجاد اکنون تعلیم و درگیری افراد با محیط، مرکزگرایی و سوق دادن افراد به مرکز با استفاده از عناصری مانند مجسمه، آینما و ...، طراحی کفسازی‌های مناسب برای تشویق پیاده‌روی، طراحی کفسازی مشوق مکث، نورپردازی مناسب مسیر پیاده، استفاده از بدندهای به گونه‌ای که بتوان بر فضای شهری تمرکز و مکث کرد، تعییه فعالیت‌هایی که نظر عابرين را جلب کند، عدم وجود مسیر مستقیم از وسط فضای شهری
ایجاد احساس تعلق	ایجاد ارتباط بین فرد و محیط کالبدی	تقویت فضای سبز، درگیر شدن فرد با محیط کالبدی با استفاده از فعالیت‌ها، منظرسازی فضا امکان بروز فعالیت‌های متنوع برای گروه‌های مختلف
	خاص بودن ویژگی‌های فضا برای مردم	استفاده از عناصر طبیعی موجود در فضا، استفاده از عناصر کالبدی موجود در فضا، استفاده از عناصر فرهنگی اقوام در فضا
	حذف عوامل آزار دهنده محیط	کاهش انواع آلودگی‌ها، پرهیز از اختلاف سطح بیش از اندازه در فضا، کفسازی مناسب محدوده، تعییه مبلمان مختلف مورد نیاز در جای جای محدوده
افزایش راحتی و آسایش	آسایش اقلیمی	استفاده از درختان سایه انداز در تابستان، استفاده از مبلمان مختلف برای تعديل شرایط آب و هوایی آزار دهنده، تلطیف هوا در تابستان با استفاده از آب، استفاده از پوشش گیاهی و مصالح مناسب زمینه
	دسترسی پیاده و دوچرخه به پارک	کاهش سرعت خودروها با استفاده از تمهیدات آرامسازی، جلوگیری از ورود وسایل نقلیه موتوری با استفاده از تمهیدات کالبدی، دعوت ساکنین به حضور و عبور و مرور در طول و عرض خیابان سواره رو
	بهبود انواع دسترسی به پارک	مناسب بودن فضا برای دوچرخه سواری و پارکینگ دوچرخه، تشویق افراد به دسترسی پیاده به فضا با استفاده از عناصر طراحی شهری در کوچه‌ها و دسترسی‌های متنهای به پارک، طراحی مسیر پیاده جهت تقویت پیاده روی
دسترسی مناسب		

اهداف خرد	راهبرد	سیاست
همه شمولی فضا	جذب افراد از گروههای مختلف	وجود تمهیدات برای معلولین، وجود امکاناتی برای بازی کودکان، وجود امکانات برای بازی و ورزش نوجوانان و جوانان، وجود امکاناتی برای جذب و تشویق دختران نوجوان و جوان برای بازی و ورزش، امکان بروز فعالیت‌های متنوع در فضا و امکان انتخاب آنها
افزایش امنیت	امکان بروز تمدهای تاریخی، فرهنگی و اجتماعی گروههای مختلف در فضا	برگزاری آیین‌های اقوام مختلف مانند موسیقی و رقص محلی و ...
افزایش امنیت	تفویت چشمان ناظر بر فضا	امکان حضور افراد تا شب هنگام، نورپردازی کافی تمام قسمت‌ها، وجود امکانات برای جذب همه گروههای به فضا
	حذف عوامل جذب بذهکاران به فضا	عدم استفاده از مبلمان حجیم و با ارتفاع زیاد، حذف نقاط غیرقابل رویت، نورپردازی مناسب و کافی تمام قسمت بهویژه نقاط غیرقابل رویت

۹- نتیجه گیری

با توجه به نتایج بدست آمده از بخش‌های قبل بوسیله پرسشنامه عوامل موثر بر انسجام اجتماعی، که متغیرهای مستقل پژوهش محسوب می‌شوند، در حوزه مداخله مورد سنجش قرار گرفتند. با توجه به این نتایج عوامل راحتی و آسایش با میانگین ۴،۲۱، امنیت با میانگین ۴،۰۸، تعاملات اجتماعی با میانگین ۳،۹۲، همه شمولی ۳،۷۸، احساس تعقیل با میانگین ۳،۷۴ و دسترسی با میانگین ۳،۵۳ بر افزایش انسجام اجتماعی در محدوده مطالعه موثر است. از طرفی، همان‌طور که پیش از این اشاره شد، فضای شهری شامل اجزای مختلف کالبدی از جمله کفسازی، پوشش گیاهی و مبلمان است که به منظور طراحی فضای شهری چهت نیل به اهداف تحقیق باید آنها توجه نمود. بنابراین به منظور افزایش انسجام اجتماعی، در محدوده مطالعه، و در نتیجه در مقیاس کلان در شهر اسلامشهر، راهبردها و سیاست‌هایی (جدول ۵) در راستای تقویت این عوامل در فضای شهری ارائه شد.

منابع

- اردشیری مهیار و حاجی پور خلیل و حکیمی سمیه (۱۳۹۲). بررسی نقش و جایگاه ساختار کالبدی محله‌های شهری بر شکل گیری سرمایه اجتماعی، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال چهارم، شماره سیزدهم، ص. ۳۵ تا ۶۵.
- اصانلو حسن (۱۳۹۱). بازشناسی مفهوم هویت کالبدی و تعامل معماری کهنه و نو در سامان دهی محله تاریخی جلفا اصفهان، مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۱۰، ص. ۸۵ - ۹۵.
- افروغ عمامد (۱۳۷۸). فضا و نابرابری اجتماعی. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- بحرینی سید حسین (۱۳۹۰). فرایند طراحی شهری. موسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- بهزادفر مصطفی و طهماسبی ارسلان (۱۳۹۲). شناسایی و ارزیابی مولفه‌های تاثیر گذار بر تعاملات اجتماعی، باغ نظر، فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، شماره ۲۵، ص. ۱۷- ۲۸.
- پاکزاد جهانشاه (۱۳۹۱). مبانی نظری و فرایند طراحی شهری. انتشارات شهیدی.
- پوراحمد، احمد، و سیف الدینی، فرانک، و برتوون، زبیا، (۱۳۹۰). مهاجرت و تغییر کاربری اراضی در شهر اسلامشهر. مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال دوم، شماره پنجم، پاییز، ۱۵۲- ۱۳۱.
- پورجعفر محمد رضا و محمودی نژاد هادی (۱۳۸۸). طراحی شهری و سرمایه اجتماعی در فضای شهری، نشر هله.
- تولسی محمود و بنیادی ناصر (۱۳۸۶). طراحی فضای شهری، فضاهای شهری و جایگاه آنها در زندگی و سیمای شهری. انتشارات شهیدی، چاپ دوم.
- دلخی مریم و نواح عبدالرضا (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر وفاقد اجتماعی (مورد مطالعه خانوارهای شهری بوشهر). فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال پنجم، شماره هفدهم، ص. ۱۰۶- ۷۵.
- ربانی رسول و خبیبی صدر (۱۳۹۰). تحلیلی بر نقش فضاهای شهری در ایجاد سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: شهر کرد). مطالعات شهری، سال اول، شماره اول، ص. ۱۸ تا ۱.
- رفیعیان مجتبی و احمدیان رضا و قزل عبدالجلیل (۱۳۹۰). بررسی معیارهای مکانی مؤثر در انسجام اجتماعی گروههای قومی شهر بندر ترکمن. فصلنامه جغرافیا، شماره ۱۶، بهار، ۶۶- ۵۲.
- خاکی غلامرضا (۱۳۷۸). روش تحقیق با رویکردی بر پایان نامه نویسی، وزارت فرهنگ و آموزش عالی مرکز تحقیقات علمی کشور با همکاری کانون فرهنگی انتشاراتی درایت.

۱۴. شکور علی و عبدالله زاده فرد علیرضا و خورشیدی راضیه (۱۳۹۷). نقش ساختار کالبدی شهرها بر شکل گیری همبستگی اجتماعی در محلات شهری، محدوده مطالعه: محله قصردشت شیراز. نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۹، شماره ۸۵-۹۶، ص. ۳۳.
 ۱۵. صادقی علی رضا و لطفی سهند و باقرزاده امید (۲۰۱۸). بازناخت مولفه‌های همبستگی اجتماعی در طراحی شهری. کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام. تبریز، دانشگاه تبریز - دانشگاه شهید مدنی آذربایجان - دانشگاه علمی کاربردی شهرداری تبریز.
 ۱۶. صادقی علیرضا و لطفی سهند و باقرزاده امید (۱۳۹۸). واکاوی ابعاد و عوامل مؤثر بر ارتقای همبستگی اجتماعی در بافت‌های تاریخی ناکارآمد، مورد پژوهشی: محله بهبهانی بوشهر، مطالعات ساختاری و کارکردی شهری، سال هفتم، شماره ۲۲، ص. ۱۷۶-۱۵۵.
 ۱۷. طرح راهبردی - ساختاری حوزه اسلامشهر - ریاطکریم، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان مسکن و شهرسازی استان تهران، ۱۳۸۸.
 ۱۸. عمومی حامد و ساعی احمد. (۱۳۹۲). تاثیر توسعه سرمایه اجتماعی بر انسجام اجتماعی و ملی. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال نهم، شماره ۲۴، ص. ۳۸-۷.
 ۱۹. غلامی محمد و حیاتی عقیل (۱۳۹۲). بررسی تاثیر هویت کالبدی بر انسجام اجتماعی مطالعه موردی؛ محله اوین شهر تهران. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۳۰، ص. ۱۳۱-۱۵۰.
 ۲۰. فرهمند مهناز و سعیدی مدنی سید محسن و سهندی خلیفه کندی مهناز (۱۳۹۴). مطالعه تطبیقی انسجام اجتماعی بین دو قومیت آذری و کرد، مورد مطالعه: شهرهای سنتنج و تبریز. بررسی مسائل اجتماعی ایران، بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره ششم، شماره یک، ص. ۹۵-۱۲۲.
 ۲۱. کرمنا متیو و همکاران (۱۳۹۴). مکان‌های عمومی، فضاهای شهر، ابعاد طرحی شهری. ترجمه: فریبا قرائی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی ناشر: دانشگاه هنر.
 ۲۲. کریمی موغاری، زهرا، و ابونوری، اسماعیل، و زیری، هدی، (۱۳۹۳). تحلیل فازی انسجام اجتماعی و رابطه آن با توسعه اقتصادی. تحقیقات اقتصادی، دوره ۴۹، شماره ۸، پاییز، ۶۴۵-۶۲۱.
 ۲۳. کوزز، لیوپیس. (۱۳۸۳). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
 ۲۴. گل، یان و سوار، برجیت (۲۰۱۳). چگونه زندگی همگانی را مطالعه کنیم. ترجمه: مصطفی بهزادفر، محمد رضایی ندوشن، احمد رضایی ندوشن، ناشر: علم مumar رویال.
 ۲۵. لینچ، کوین (۱۳۹۴). تئوری شکل شهر. ترجمه: سید حسین بحرینی، موسسه انتشارات دانشگاه تهران.
 ۲۶. مدنی پور علی (۱۳۹۶). طراحی شهری، فضا و جامعه. ترجمه: بهنام امین زاده و راضیه رضا بیگی، ناشر: موسسه انتشارات دانشگاه تهران.
 ۲۷. موسوی، یعقوب، (۱۳۸۱). پدیده کاهش همبستگی اجتماعی در کلانشهرها. مدرس، دوره شش، شماره چهار، زمستان، ۱۳۳-۱۱۳.
28. Jennings, V & Bamkole, O (2019), The Relationship between Social Cohesion and Urban Green Space: An Avenue for Health Promotion, Environmental Research and Public Health, No. 16(3), p. 1-14.
 29. Kerns, A & forrest, R.(2000). Social cohesion and multilevel urban governance.Urban studies,37, 995-1017.
 30. Miao, J & Xiaogang, W & Xiulin, S (2018). Neighborhood, social cohesion, and the Elderly's depression in Shanghai. Social Science & Medicine, No. 229, pp. 134- 143.
 31. Novy, A & Coimbra Swiatek, D & Moulaert, F (2011), Social Cohesion: A Conceptual and Political Elucidation. urban studies, No 49(9), p. 1873-1889.
 32. Peters, K & Elands,B & Bujis, A (2009). Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban Forestry & Urban Greening*, No. 9, PP. 93–100.
 33. <http://eslamshahr.ir/Index.aspx?tempname=newLogin&lang=1&sub=0>